

TEKİNSİZ EVREN VE YALNIZLIK

PSİKE İSTANBUL
PSİKANALİTİK BAKIŞLAR 14C-15

Derleyen:
Hülya Akar Özmen

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
<i>Hülya Akar Özmen</i>	
MASKENİN ÖTEKİ YÜZÜ	23
<i>Aslı Day</i>	
İNSANIN ÇARELERİ TÜKENDİ Mİ?	33
<i>Ayla Yazıcı</i>	
KÂBUS MU GERÇEK Mİ?	47
<i>Berrak Ciğeroğlu</i>	
İNSANİ OLMAYAN ZARFIN YIRILMASI: ZAMANI, UZAMI, ŞEYLERİ, HAYVANLARI, PARAYI VE TANRIYI ALGILAMAMIZDA COVID SONRASI DEĞİŞİMLER	59
<i>Salman Akhtar</i>	
PSİKANALİTİK BAKIŞLAR 14C KAPANIŞ KONUŞMASI	67
<i>Işın Sayın Tamerk</i>	
PSİKANALİTİK BAKIŞLAR 15 AÇILIŞ KONUŞMASI SESSİZLİKTEKİ SESLER	71
<i>Yeşim Korkut</i>	
PSİKANALİZDE YALNIZLIK. FREUD, KLEIN, WINNICOTT, QUINODOZ (J.-M.)	83
<i>Bella Habip</i>	
PARÇALANMA ÇAĞI, YALNIZLIKLAR, YALNIZLAŞMALAR..	99
<i>Ayfer Tunç</i>	

KALABALIK BİR ZİHİNDE YALNIZ:	
PSİKOZ YALNIZLIĞI MASKELEDİĞİNDE	113
<i>Danielle Knafo</i>	
YALNIZLIĞIN İKİ YÜZÜ.....	145
<i>Shmuel Erlich</i>	
YALNIZLIK PARADOKSU	163
<i>Türkay Demir</i>	
BİR ARADA, YALNIZ	179
<i>Alp Kamazoğlu</i>	
YALNIZ HAYATLAR DERİN YALNIZLIK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ	191
<i>Y. Özay Özdemir</i>	
PSİKANALİTİK BAKIŞLAR 15 KAPANIŞ KONUŞMASI.....	200
<i>Refhan Balkan</i>	
KATKIDA BULUNANLAR.....	211

SUNUŞ

HÜLYA AKAR ÖZMEN

Bu kitap 6 Aralık 2020 tarihinde “Tekinsiz Evren” ve 11-12 Aralık 2021 tarihinde “Yalnızlık” temalarıyla gerçekleştirilen *Psikanalitik Bakışlar* konferanslarının konuşma metinlerinin derlemesini içeriyor.

Tekinsiz Evren Sempozyumu, hayatlarımızı beklenmedik ve dramatik bir biçimde değiştiren, hepimizi anlamlandırılması oldukça zor ölümcül bir tehditle karşı karşıya bırakan küresel bir salgını el yordamıyla kavramaya çalışmanın bir ürünüydü. Bu, salgının getirdiği belirsizlik ve bilinmezliklerle sarsılmış bir halde, adeta bir “Zoom bekleme odası”nın karanlığında yönümüzü bulmaya çalışırken kimi yazarlarca “tekinsiz üçüncü” (Merchant, 2022) olarak adlandırılan çevrimiçi ortamda “ateş altında” bir düşünme çabasıydı.

Freud, İspanyol gribi salgını sırasında kaleme aldığı “Tekinsizlik” metninde, tekinsizin “korku yaratan şeylerin eskiden beri bilinen ve yabancı olmayan bir şeye doğru uzanan türü olduğunu, *heimlich*’in farklı anlam gölgeleri arasından karşıtı olan *unheimlich*’le buluştuğunu” söyler (Freud, 1919, s. 326). Bir şey hem korkutucu derecede yabancı hem de garip bir şekilde tanıdık göründüğünde, bize kendi bastırılmış ve unutulmuş bir yönümüz hatırlatıldığında belirir. İnsan ile insan olmayan, canlı ile ölü arasında çizdiğimiz sınırlar tehdit edildiğinde, bulanıklaştığında veya silindiğinde ortaya çıkar (Dodds, 2020).

Luis Villarreal'e göre virüsler "canlı ile cansız arasındaki gri bir alanda" var olan, "konaklarının içinde, konaktan¹ kaçan genler" olarak anlaşılabilir (Aktaran Dodds, 2020). Canlı ile cansız arasındaki bu muğlak konumu ve hem her yerde hem hiçbir yerde oluşuyla virüs, mükemmel bir tekinsiz nesne örneği değil midir?

Covid-19 salgını bizi inkâr ettiklerimizle karşı karşıya bıraktı. Joachim Küchenhoff salgın nedeniyle yaşanmakta olan "gerçek olağanüstü halin" dünyada süregiden "gizli olağanüstü halin" ayna görüntüsü olduğunu söyler ve Walter Benjamin'in *Tarih Kavramı Üzerine Tezler*'in sekizincisinde söylediği "İçinde yaşadığımız istisna hali istisna değil, kuraldır" sözünü hatırlatır (Küchenhoff, 2021).

Tekinsiz, tanıdık ve "eve ait" olanın anlamını altüst eder. Hem bu altüst oluşun hem de olağanüstü hâl ile gelen yavaşlama ve duraksamanın bazı olumlu sonuçları da oldu. Gündelik hayatta "iyi", "normal", "tanıdık" kabul edilen pek çok şeyi sorgular olduk. Viral büyüteç evin bodrumunda ya da tavan arasında gizli saklı tuttuğumuz, inkâr ettiğimiz ya da bastırduğumuz çelişkilerimizi, çatışmalarımızı ve sınırlarımızı apaçık etti. Salgın, arka planda bizi sessizce kucaklayan ve öyle kalmasını arzu ettiğimiz gezegeni/çevre-annemizi sahneye taşıdı. Onun bizim dışımızda sürüp giden varlığını ve kırılğanlığını görünür kıldı ve hepimizi ekolojik tekinsizlikle karşı karşıya bıraktı. Dodds bu durumu "Bir zamanlar tanıdık ama şimdi bastırılmış olan insan dışı doğa, yaşamla ölüm arasındaki sınırlarda bizi avlamak için geri döndü" diye ifade ediyor (Dodds, 2020).

Freud "Uygurlik ve Huzursuzlukları"nda şöyle der: "İnsanlar doğanın güçleri üzerinde öyle bir kontrol sağlamışlardı ki onların yardımıyla birbirlerini son insana kadar yok etmede hiç de güçlük çekmezlerdi. Bunu biliyorlar ve şu andaki huzursuzluk, mutsuzluk ve kaygılarının büyük kısmı buradan geliyor." (Freud,1930,

1 Biyolojide, daha küçük canlıları parazitizm, mutualizm veya kommensalizm gibi simbiyotik bir ilişki içerisinde vücudunda barındıran canlılara konak denir.

s. 314). Doğayı denetim altında tutmak bir yanıyla da içimizdeki yabancı doğayı kontrol altında tutmaya çalışmak anlamına gelir. Freud'un sözleri tam da bastırılanın kendini açığa vurduğu, geri döndüğü yere, *heimlich* olanın *unheimlich* olanla buluşmasına işaret eder.

Pandemi karşısındaki endişelerimiz ve savunmalarımız, diğer ekolojik tehditler karşısında hissettiklerimizle benzerdi. Ölümcül tehditle karşılaşmamız kendi yaşamımızın sonsuz olduğu düşlemi kadar dünyamızın kaynaklarının sınırsız, sonsuza dek süt sunan bir meme olduğu düşlemine de yerinden etti.

Salgının yarattığı tehdit ve felaket duygusu, Melanie Klein'in paranoid-şizoid pozisyonuna özgü zulmedici kaygıları çağrıştıranak çaresizlik ve parçalanma duygularına karşı tümgüçlü savunmalara yol açtı.

İtalya'da yoğun bakım ünitelerindeki entübe, tamamen çaresiz insanların görüntülerinin dünyayı dolaştığı ve hepimizde mutlak bağımlılık ve çaresizlik deneyimlerine dair bilinçdışı dinamik ve düşlemleri tetiklediği zamanlarda, yine İtalya'da balkonlardan yükselen müzik sesleri de dünyayı dolaşmaktaydı.

Florida sahillerindeki Corona partileri, "virüsün hayatımı değiştirmesine izin vermeyeceğim" söylemleri, Johnson, Trump, Bolsonaro gibi dönemin liderlerinin tamamen manik inkâr içindeki tutumları -ki bu iklim krizi karşısındaki tutumlarla benzerlik gösterir-bu perspektiften de düşünülebilir (Dodds, 2020).

Tekinsizliği çevreleyen temel duygu tuhafılık hissidir. Her şey hem görüldüğü gibidir hem de başka bir şeydir. Bu durumda ortaya çıkan muğlaklığı, bilmemenin yarattığı kaygıları, boşlukları hızlıca doldurarak azaltmak isteriz. Küchenhoff bu durumu şöyle açıklar:

Yakalanması ve tespiti zor, her yerde olan ama hiçbir yerde olmayan tekinsiz nesneyle yüz yüze kalmaya uzun süre katlanılamaz. Bu nedenle, bir yere dahil edilmesi ve somutlaştırılması gerekir. Tekinsizliğin yerini (görünüşte) somut, tanıdık bir nesne imgesi

alır. Bion'un *tuhaf nesnelere* gibi, tekinsiz nesne de dışsallaştırılır ve başkalarına yansıtılır ve bu nedenle, örneğin bir komplo teorisine dönüştürülür ve gömülür. Özümseme başarısız olursa, yansıtmacı biçimde, düşman bir gücün ajanı (Çin virüsü) olarak konumlandırılır. Popülizmi çekici kılan da budur: Saçma görünse de tekinsizliği bütünleştirecek bir hikâyeye sahip olmak (Küchenhoff,202, s.152). (Çeviri bana ait)

Salgın boyunca komplo teorileri, ırkçı saldırılar ve günah keçisi söylemleri yaygınlaştı. Virüsün bulaşıcı vahşeti, idari vahşet olarak da yayıldı. Salgınla dolaylı olarak nefessiz kalırken, devletin gözetimci ve denetleyici gücünün arttığı, otoriterleşmenin belirginleştiği bu dönemde George Floyd'un¹, polis memurunun diziyi boynuna bastığı 9 dakika boyunca “nefes alamıyorum” diyerek yaşamını kaybetmesi bu durumun kristalize olduğu sembolik bir andı.

Söz konusu paranoid-şizoid görüngülerin yanı sıra Klein'in depresif konumuna ilişkin endişeleri ve savunmaları da gözlemledik. Kayıp ve yas, sorumluluğu ve suçluluğu kabullenmedeki zorluklar da sürecin bir parçası oldu. Salgında dünyanın her yerinde tüketicilerin evlerde tuvalet kâğıdı depolamaları ilgi çekiciydi. İçine her türlü fenalığı ve pisliği yığıdığımız, dolayısıyla bir tür “tuvalet meme” olarak deneyimlediğimiz dünyamızı, Winnicott'un deyişiyle çevre-anneyi onarmak, temizlemek böylece mümkün olacak mıydı?

Salgında “virüs sadece yaşlıları öldürüyor” söylemi ve buna karşılık tüketim alışkanlıklarında, çevreye zararlı teknolojilerde

1 Polis görevlisi Derek Chauvin, 25 Mayıs 2020'de, Minnesota eyaletinin Minneapolis kentinde, 46 yaşındaki siyahi George Floyd'u dolandırıcılık iddiasıyla gözaltına aldığı sırada, 9 dakika 29 saniye boyunca diziyi boynuna basarak Floyd'un ölümüne yol açmış, cinayet sırasında olayı protesto edenlerin çektikleri videolar bütün dünyada viral olmuştu. Videolarda Floyd'un dakikalarca “nefes alamıyorum” diye yalvarmasına rağmen işkence devam etmiş, hareketsiz kaldıktan sonra olay yerine gelen acil sağlık ekiplerince hastaneye kaldırılan Floyd'un öldüğü bildirilmişti.

esaslı değişiklikler yapmayarak gelecek nesillere gitgide harap edilmiş bir dünya bırakmak Oidipal rakipleri ortadan kaldırma düşleminin tezahürleri değil miydi?

Salgın, yol açtığı yıkım ve ızdırapların yanı sıra, uygarlığımızın ölümcül hızında bir yavaşlamaya yol açarak neyin gerçekten önemli olduğunu düşünme fırsatı sundu. Gelecekte, toplumsal ve kültürel hayatlarımızda ve ruhsal yapılanmalarımızda ne tür dönüşümlere yol açacağına belirsizliğiyle sönmüldü.

Covid-19'un gölgesinde kaleme alınan yazılar, 6 Şubat depremlerinin yarattığı korkunç yıkım ve felaketin etkisiyle ne yazık ki bir kez daha güncellik kazandı.

Kitabın "Tekinsiz Evren" bölümü Aslı Day'ın "Maskenin Öteki Yüzü" metniyle başlıyor. Aslı Day, Freud'un kurucu metinlerinden biri kabul edilen "Tekinsizlik" makalesinin özenli ve ayrıntılı bir okumasını yaparak, Freud'un bu makalesinde ele aldığı tekinsizlik kavramının günümüze kadarki serüveninin izini sürüyor. Freud'un kavramı açıklamak için E.T.A. Hoffmann'ın *Kum Adam* masalının analizini yaptığını ve bu analizde merkeze baba karmaşası ve iğdiş edilme karmaşasını yerleştirdiğini oysa -Christian Seulin'in metnine gönderme yaparak-asıl tekinsizlik ögesinin masaldaki dişilliğin yokluğu ya da bir yandan da yokluğuyla her yeri kaplaması olduğu düşünülebilir mi? diye soruyor. Winnicott'un "Çöküş Korkusu" makalesinin tekinsizlik deneyimi ile yeni bir okumasını öneriyor.

Ayla Yazıcı ölüncüye dek içinde kalmak zorunda olduğumuz, bağı ve bağımlı hissettiğimiz "çevresel - anne" dünyayla ilişkimizi Winnicott'un yapıtı üzerinden, anne bebek ilişkisi analogisiyle ele aldığı "İnsanın Çareleri Tükendi mi?" başlıklı yazısında; pandemiyle birlikte yaşadığımız mahrumiyet, güvenilirliğin ve nesnenin kaybı hissini ve felaket duygusunun her birimizin içindeki "çöküş korkusu"nu canlandırdığını, dünyayı kullanma biçimimiz ve saldırganlığımızla ister istemez yüzleştirildiğimizi ifade ediyor. "Nesne hâlâ var ve özne için hâlâ kullanılabilir ise hissettiğimiz

suçluluk duygusunun bizi nesneyle geçiş alanında tutarak hem nesneden ayırıştırıp hem de onarıcı işlem yapmamıza neden olabileceğini ümit edebiliriz” diyerek insanın çarelerinin tükenmeyebileceğinin altını çiziyor.

Berrak Ciğeroğlu, “Kâbus mu Gerçek mi?” başlıklı metninde travmanın tanımı ve kapsamını ve Freudcu metapsikolojide travma kavramının dönüşümünü detaylı bir biçimde ele alıyor. Pandemi sürecini her bir birey için kendine özgü ama çaresizlik, kayıp gibi erken ve derin deneyimlerin yankılanması olan bir *après-coup* deneyimi olarak tartışıyor. Bir grup meslektaşının ve göçmen bir psikanalist olarak kendisinin pandemiyle ilgili yaşantısını içten ve dokunaklı bir biçimde anlattığı yazısında; “herkesin kendi arkaik, dokunulmamış, simgeleşmemiş parçalarıyla travmatize olduğunu ve kendi tekinsizlikle karşılaştığını” söylerken, hastalarla birlikte aynı korkularla, aynı düşmana karşı, aynı savunmalar içinde olma hali, asimetrinin kaybı ve değişen çerçeve ile birlikte analitik alanın ve analitik kimliğin de tekinsiz bir hal aldığına vurgu yapıyor. Travmanın zihinselleştirme ve temsil etme kapasitesiyle ilişkisine odaklanarak, Levine, Roussillon ve Ferenczi’nin travma üzerine olan özgül düşüncelerini irdeliyor.

Salman Akhtar, “İnsani Olmayan Zarfın Yırılması” isimli metninde *ortalama beklenebilir çevre, gerçeklik sabitliği ve uyanıklık perdesi* kavramlarını açıkladıktan sonra, bu üçlemenin sessiz bir “tutma” (*holding*) sağladığını ve bu tutma olmadan “ilişkilene” olmayacağını, bu üçleme allak bullak olduğunda, insani ilişkilerin olumsuz bir biçimde etkileneceğini ifade ediyor. Covid-19 pandemisinin insani ilişkilerin içinde gelişip serpildiği insani olmayan zarfı yırtarak, bu zarfın bileşenleri olan zaman, uzam, şeyler, hayvanlar, para ve Tanrı ile ilişkimizi nasıl değiştirdiğini rafine bir biçimde ele alıyor. Akhtar’ın makalesini büyük emek ve özveriyle dilimize kazandıran çevirmenimiz Sevil Öney’e teşekkür ederim.

Tekinsiz Evren Sempozyumu’nun kapanış konuşmasında Işın Sayın Tamerk, ilk kez camın ardında hem tekin hem tekinsizlik

hissettiren çevrimiçi bir sempozyum gerçekleştirdiğimize işaret ederek, böylesi zorlu bir zamanda çalışmaya ve birlikte düşünmeye devam etmenin önemini vurguluyor. Pandeminin bizi kısıtladığı kadar, özgürleştiren yanlarına işaret ediyor.

Pandemi getirdiği kısıtlayıcı tedbirler ve yol açtığı kayıplarla, her birimizi ruhsal yapılanmalarımızın farklılığı ölçüsünde yalnızlığın farklı yüzleriyle karşılaştırdı. Bu süreçte yalnızlığın en dolaşım ve dokunaklı görüntüsü, yoğun bakım ünitelerinde ölümler burun buruna gelen insanların haliydi. Pandeminin getirdiği yalnızlık ve yalıtılmışlık yeni toplumsallaşma kipleri ve ilişki biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açtı. Kimileri için beden devreden çıktığı bu yeni bağlantısallık ve ilişki biçimleri yabancılaştırıcı ve rahatsız ediciyken kimileri için de yeni ve yaratıcı bir deneyim olarak algılandı.

Yalnızlık en yaygın ve temel insani deneyimlerden biri olmasına rağmen psikanalitik teorinin doğrudan temalarından biri gibi görülmemiş, literatürde nadiren ele alınmış kavramlardan biridir. Goldin, “yalnızlığın, bir tür geçiş olgusu, bağlantısızlık ile ilişki arasında uykuya dalma anına (hipnogojik) benzer bir durum olarak düşünülebileceğini, Melanie Klein (1963) ve Fromm-Reichmann’ın (1959), önemini vurguladıkları birer makaleleri dışında dünyada yalnızlıktan muzdarip olanların durumuna benzer bir biçimde, klinik literatürde de bir yetim olarak kaldığını” söyler (Goldin, 2013, s. 232). (Çeviri bana ait)

Freud’un 23 ciltlik toplu eserinde yalnızlığa ayırdığı bir başlık yoktur. “Giriş Konferansları”nda (Freud, 1917) çocukların ilk fobilerinin karanlık ve yalnızlık olduğuna işaret eder. “İnhibisyonlar, Semptomlar ve Kaygı”da (1926) agorafobiyi tartışırken, yalnız kalma fobisini yetişkinler için tek başına masturbasyon yapma cazibesinden kaçınma gibi ele alır. “Tekinsizlik” metninde (1919) “sessizliğin, karanlığın ve yalnızlığın tekinsiz etkisinin kaynağının ne olduğunu” (s. 353) merak eder. “Sessizlik, yalnızlık ve karanlık etmenleriyle ilgili olarak, bunların yalnızca insanlığın büyük

çoğunluğunun hiçbir zaman tam anlamıyla kurtulamadığı çocuksu kaygı öğeleri olduğunu söyleyebiliriz” (s. 359) diyerek tekinsizliğin kaynağı olarak çocuksu kaygılara işaret eder.

“Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme”de (1905), sıkça atıf yapılan aşağıdaki anekdot çocuğun karanlık korkusunun, sevdiği birinden ayrı kalma ve yalnız olma korkusuna eşdeğer oluşuna işaret eder: “Yan odadayken karanlıktan korkan bir çocuğun seslendiğini duydum: “Konuş benimle teyze! Korkuyorum! ‘Neden, ne faydası olacak? Beni göremezsin’ Çocuk: “Birisi konuşunca daha aydınlık oluyor.” (Freud,1905, s. 224). Goldin’e göre: “Bu güzel mesel, kişinin bir başına olduğunu bilmenin varoluşsal dehşetini ve başkalarıyla etkileşim içinde olmanın bu bilgiyi yalanlayabileceği umudunu mükemmel bir şekilde yakalar.” (Goldin, 2013, s.231). (Çeviri bana ait)

Goldin psikanalitik teorinin iki yakasından, klasik dürtü/çatışma modeli ve öznelliklerarası sistemler modelinden ortaya çıkan sorular sorar:

Bir ses bir odayı aydınlatabilir mi? Böyle bir ışık gerçek bir ışık mı yoksa gerekli bir yanılısama mıdır? Başkalarıyla yalnızca umutsuz bir düşlemede birleşmiş ama esasında yalnız mıyız, yoksa en derin özümüzde başkalarıyla birlik içindeyiz de yalnızca ayrılık düşlemleriyle ve böylesi bir imkânsızlığı takip edecek olan kaçınılmaz yok oluşla mı kuşatılmış durumdayız? (Çeviri bana ait)

Dikkatli okur kitaptaki metinlerde “yalnızlık” kavramının bu kutuplar arasındaki salınımının izlerini görecektir.

Platon *Şölen*'de Aristophanes'in kökenler mitosuna gönderme yapar. Bu mitosta antik çağda insanın iki farklı cinsel organ grubuna sahip, iki gövdeli formlardan oluşan bir varlık olduğu anlatılır. Tanrılar neşe ve mutluluk içindeki kadın ve erkeğin bu birliğini kıskanıp ikiye böler. Böylece insanoğlu ızdırıp içinde diğer yarısını arayıp duracaktır. Aristophanes'te aşk, orijinal biroluş

halimizi geçici olarak tesis etme ihtiyacı olarak kavramsallaştırılır. Ama heyhat sonsuza kadar imkânsız özlemlere mahkûmuzdur.

Ulaşılmaz belirli bir nesneye duyulan özlem Freudcu dürtü-çatışma modelinde bireysel gelişimin Oidipal dramasına yerleştirilir. Melanie Klein, dış nesnelere ayrılma kaygısına odaklanan kuramsallaştırmalardan farklı olarak, yalnızlık duygusunun kaynağını “ulaşılabilir mükemmel bir içsel duruma duyulan özlem”de bulur. Bu içsel mükemmelliğe duyulan özlem, ilk mükemmellik hissini temsil eden, anneyle en erken, söz öncesi tatminkâr ilişkide duyulan özlemdir (Klein, 1959, 301).

Henry Seiden (2012), her zaman var olan ev özleminin yalnızlığın sadece kaçınılmaz bir yönü olmadığını, aynı zamanda özünde de yattığını ileri sürer. Odysseus’un *nostos* arayışının (evine yaptığı sonsuz yolculuk), insanlık durumu için Oidipus mitinden daha iyi bir mihenk taşı olduğunu savunur.

Kitapta tüm yazılarda atıf yapılan Winnicott için “tek başına olma yetisi” annenin varlığında yalnızlığı deneyimleyebilmiş olan bebeğin giderek bu deneyimi içselleştirmiş olmanın sağladığı yakıtla belirsizliğe tahammül edip, yaratıcı bir yalnızlığı deneyimleyebilmesidir. Yalnızken kiminle olduğumuz yani içsel nesnelere niteliği belirleyicidir.

Yalnızlık Sempozyumu’nun “Sessizlikteki Sesler” başlıklı açılış metninde Yeşim Korkut, çevrimiçi hayata mahkûm kaldığımız yalnızlık zamanlarında bağlantısallığımızı sürdürmede sesin ne kadar önemli bir yeri olduğunu deneyimlediğimiz altını çiziyor. Psikanalizde sessizliğin işaret ettikleri ya da sakladıkları üzerine düşünen pek çok yazara gönderme yaparak, ses ve sessizliğin birbirini sarmalayan, birbirinin anlamını açan ve değiştiren, tamamlayan diyalektik bir ilişki içinde hem müzikte hem psikanalizde anlam yaratan yanlarına işaret ediyor. Korkut, kültürlerin gelişim sürecinde sesin görsel imgelerden önce gelmesi gibi ruhsallığın en erken yapılanmasında ve gelişiminde ses alanının temel kurucu bir bileşen olduğuna vurgu yaptığı yazısında Cremerius, Grassi,

Maiello, Anzieu, Salomonsson, Ogden gibi çok sayıda yazarın konuya dair yazdıklarının ayrıntılı ve titiz bir okumasını yaparak, diğer uyaranların azaltılıp “ses ve sessizliğin raksını” dinlemenin temsil öncesi zamanlara ve ruhsallığın derinlerine seyahatte kolaylaştırıcı bir rolü olup olmadığı sorusuna dikkatimizi çekiyor.

Ardından Bella Habip “Psikanalizde Yalnızlık” başlıklı metnini, beşerî bilimlerden farklı olarak psikanalizin yalnızlığın sadece olumsuz veçhesiyle ilgilenmediğini ve yalnızlığı bir kavram boyutuna taşıyarak, ruhsallıktaki önemine işaret ettiğini söyleyerek açıyor. Yalnızlığın tek başına olmak ve bireyleşmek anlamlarının yaratıcı süreçlere ve yalnızlığın olumlu tarafına işaret ettiğini, ağır patolojilerdeki tek başına kalamama ve insanlık durumunun trajik bir yönü olarak bu dünyada yapayalnız olduğumuz duygusunun ise yalnızlığın olumsuz tarafı olduğunu vurguluyor. Devamında Winnicott ve Melanie Klein’in yapıtının ayrıntılı ve kapsamlı bir okumasını yaparak yalnızlığın bu iki veçhesini derinlikli ve anlaşılır bir biçimde okurun dikkatine sunuyor. Sürekli uyaran kuşatmasının simgeleşmemiş ham gerçekliği altında yalnızlığın insana mahsus trajedisini anlamlandırıp işlemenin ne ölçüde mümkün olacağı, bu koşullarda bir bireyin kendi “potansiyel alan”ını kurma ve onu muhafaza etmede ne derecede başarılı olabileceği gibi giderek üzerine çok daha fazla düşünmek zorunda kalacağımız önemli noktalara dikkatimizi çekerek metnini noktalyor.

Sempozyumun alan dışı konuk konuşmacısı Ayfer Tunç “Parçalanma Çağı Yalnızlıklar, Yalnızlaşmalar” isimli metninde, önce yazarın neden yazıyorum sorusu ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi inceliyor; aynı anda ben ve başkaları olabilmemenin, hem yalnızlıkla baş etmenin bir yolu hem de yazarın yalnızlıktan yararlanma becerisi olduğunu, tek kişilik bir eylem olan yazma ediminin yazarın da içinde olduğu bir meydana dönüştüğünü söylüyor. Postmodern/digital çağda yalnızlığın birçok boyutunu ayrıntılı bir biçimde ele alıyor. Çağımızı neden “parçalanma çağı” olarak adlandırdığını açıklarken bütün bu dönüşümlerin edebiyatta da

karşılık bulduğunu, eskiden edebiyatın tek yönlü bir akış olduğunu ama artık yazarın yalnızlığından söz edilemeyeceğini, birden fazla yazarın ortak zihin çalışmasıyla ürünler ortaya koyacağı yeni bir edebiyat anlayışının da çok uzak olmadığını ifade ediyor.

Sempozyumun yabancı konuklarından Danielle Knafo “Kalabalık Bir Zihinde Yalnız: Psikoz Yalnızlığı Maskeleyişinde” isimli metninde “yalnızlığın doğasını gerçeklikten bir sürgün” olarak ele alıyor. Vakalarından yola çıkarak, psikoz ile yalnızlık arasındaki genel ilişkiyi, yalnızlığın psikoza işaret edebileceği gibi kimi bireylerde psikoza tetiklediğini tartışıyor. Paranoid sanrılar ve varsanıları psikotik bireylerin yalnızlıkla savunmacı başa çıkma mekanizmaları olarak ayrıntılı bir biçimde inceliyor. Negatif semptom sergileyen psikotiklerin yalnızlığının anlamları üzerine düşündürüyor. Psikotiklerle çalışan terapistlerin karşılarında deneyimlediği yalnızlığın doğasını araştırıyor. Knafo’nun makalesini büyük emek ve özveriyle dilimizde bizlerle buluşturan çevirmenimiz Burcu Halaç’a teşekkür ederim.

Sempozyumun bir diğer yabancı konuğu İsrail Psikanaliz Birliği’nden Shmuel Erlich “Yalnızlığın İki Yüzü” isimli metninde, birbiriyle bağlantılı ancak birbirinden farklı iki deneyim biçimi; birlikte olma ve ayrı olma veya yapma ve olma deneyim biçimlerine dayanan bir yalnızlık anlayışını tartışıyor. Winnicott’un *ötekinin varlığında* yalnız olma yetisi ile kast ettiğinin “yalnızlık mı yoksa beraberliğin bir biçimi mi olduğu” sorusunu ortaya atarak, Winnicott’un kastının tek başına olmak veya yalnızlık değil, “ötekinin bir anlığına yok sayılabileceği ve saydamlaşabileceği ölçüde kendiyile bağlantıda olma ve ötekiyle ilişki kurmaya dair ezici bir ihtiyaç duymama yetisi” olduğunu ve bunun da yalnızlığa tam bir açıklama getirmediğini söylüyor. Erlich, ayrı olma-yapma deneyim biçiminde, kendilik ve nesne ayrımı gerçekleştiği için yalnızlığın; nesne kaybı, yas ve nesneye özlem olarak deneyimlendiğini oysa birlikte olma-olma deneyim biçiminde bu ayrım gerçekleşmediği için yalnızlığın; nesnenin yanında bile kopukluk, ölümlük

ve boşluk olarak deneyimlendiğini ifade ediyor ve bu yalnızlık türünün bağımlı nitelikte örüntüler ürettiği, yoruma kolay kolay yanıt vermediği için daha zor ve tedaviye daha dirençli olduğunun altını çiziyor. Erlich'in makalesini büyük emek ve özveriyle dilimize kazandıran çevirmenimiz Aylin Ülkümen'e teşekkür ederim.

*Daha yalnız olunurdu
Olmasaydı yalnızlık¹*

Dickinson'ın bu dizeleri hem Knafo'nun hem Erlich'in metninde tarif edilen, belki de yalnızlığın varabileceği en uç noktayı, yani kendilik ve nesne ayırımının yapılamadığı, dolayısıyla kayıp ve özlem hissini olmadığı, benliğin içsel rahim-mezarın duvarları arasına hapsediği, boşluk ve olmama hissini çağrıştırıyor.

Türkay Demir metninde yalnızlığı “ruhsallıktaki paradoksal durumlarla karşılaşmayı ve bunları anlamaya çalışmayı” ana eksen kabul ederek ele alıyor. Başlangıçta yalnızlık korkusu ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiyi tartışıp, paradoksal biçimde hem ilişkiye hem ilişkiden kaçınmaya ve hem uyarana hem uyarandan kaçınmaya olan gereksinimimizi vurguluyor. Winnicott'un tek başına kalabilme yetisinin içerdiği öncelikle bebeğin, çocuğun annenin varlığında yalnız kalabilmesi paradoksuna işaret ediyor. İççe çekilme ile iyicil yalnızlık arasındaki farklara değinerek, Winnicott'un İnsan Doğası'nda söz ettiği yaşamın başlangıcındaki temel yalnızlık konusunun paradoksal biçimde tümgüçlülük, narsisizm, ane-bebek farklılaşmamışlığı kavramlarını hatırlatan ilksel durumlardan biri olduğunu söylüyor. Winnicott'un iletişimde olmayan kendilik kavramını ayrıntılı ve incelikli bir biçimde ele alarak, dilin “hem yalnızlığımızı gideren hem de kendimizin bir kısmına bile bizi yabancılaştıran bir simgesel araç” olduğuna işaret ediyor.

1 The Poems of Emily Dickinson (Reading Edition), Haz: R.W: Franklin, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts [ABD] ve Londra [İngiltere], 1999, Şiir no: 535, Çev: Selahattin Özpalabıyıklar

Alp Kamazoğlu “Bir Arada, Yalnız” başlıklı metninde, yalnızlık kavramını analist ve analizanın yalnızlığı bağlamında ele alıyor. Analitik süreçlerde analistin yalnızlık hissinin bir kısmının hastanın ruhsallığının kapsüllenmiş alanlarıyla karşılaşmasından kaynaklandığını ve bu karşılaşmaya izin veren, kendi yalnızlık hislerinin içinde kalabilen bir analistin, hastaya, ruhsallığının kapsüllenmiş, temsili olmayan erken deneyimlerine temas etmesinde eşlik edebileceğini öne sürüyor. Kamazoğlu Freud, Klein, Winnicott, Tustin, Meltzer, Ogden ve Bergstein’in yapıtlarını kat ederek metinler arası bir diyalog kuruyor.

Özay Özdemir “Yalnız Hayatlar, Derin Yalnızlık Duygusunun Gelişimi” başlıklı yazısında derin yalnızlık duygusunun kökeninde, kaybın inkârı, ideal benlik arayışı, her şeyi sıfırlayan ölüm dürtüsü, “çevre anne”liğin izolasyona bırakma ve kurtarma yetisi bakımından yetersizliği ve “özneleşme bozukluğu” gibi pek çok nedenin yatabileceğini, “derin yalnızlık duygusu”nun analitik süreçte örtük biçimde hissedebileceğini, analizanın yalnızlık duygusunu ehlileştirmediği ölçüde analizden derin bir yalnızlık duygusu hissetmeksizin ayrılabilirliğini vurguluyor. Metninde Klein, Winnicott, Rosenfeld, Penot, Ogden, Quinodoz, Green gibi psikanalitik düşüncenin önemli yazarlarının yapıtları üzerinden yalnızlık kavramını kapsamlı bir biçimde ele alarak, bu bağlamda bir olgusunu paylaşıyor.

Son olarak Yalnızlık Sempozyumu’nun kapanış konuşmasında Refhan Balkan, “Tekinsiz Evren” sempozyumunun ardından yalnızlık temasının seçilmesinin, pandemi sürecinin tekinsizliğinin alacakaranlığından çıkabilmiş ve yaşam dürtüsünün galibiyeti ve iç nesnelerin yardımıyla yalnızlığın farklı yüzleri üzerine düşünmeye, üretmeye yönelmiş olduğumuza işaret ettiğini vurguluyor. Yalnızlığın yıkıcı ve hiçliğe götüren yanı ile üretken ve yapıcı yanları üzerine sempozyum boyunca yapılan tartışmaları, Hopper’ın tablolarını Hassam, Matisse, Churchill, Dali, Heyerdahl gibi ressamların tablolarıyla karşılaştırarak zenginleştiriyor.

Kitap, bir yandan yalnızlığın psikanalitik teori ve klinik pratikteki temsilleri, diğer yandan resim ve edebiyat gibi sanatın farklı alanları ve dijital çağın gündelik yaşam pratiklerindeki görünimleri üzerine düşünen ve kapsamlı bir biçimde tartışan yazılardan oluşuyor.

Not: Destekleri ve katkıları için Nilüfer Erdem ve Yavuz Erten'e en içten teşekkürlerimle...

KAYNAKÇA

- Borgna, E. (2019). *Ruhun yalnızlığı*. (Çilingiroğlu, M., Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Özgün eser 2011 tarihlidir).
- Dodds, J. (2012). *Psychoanalysis and ecology at the edge of chaos complexity theory, Deleuze, Guattari and psychoanalysis for a climate in crisis*. Londra: Routledge.
- Dodds, J. (2020). Elemental catastrophe: Ecopsychanalysis and the viral uncanny of COVID-19. Stillpoint Magazine, 004: Apocalypse. Retrieved from: [https:// stillpointmag.org/issue/004-apocalypse/](https://stillpointmag.org/issue/004-apocalypse/).
- Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Cilt: VII (1905), 125-244. Londra: Hogarth Press.
- Freud, S. (1998). Ruh çözümlemesine giriş konferansları, Freud kitaplığı. (Kapkın, E. ve Kapkın, A.T., Çev.). İstanbul: Payel Yayınları. (Özgün eser 1917 tarihlidir).
- Freud, S. (1999). Tekinsiz, *sanat ve edebiyat* içinde, (s: 321-361), Freud kitaplığı. (Kapkın, E. ve Kapkın, A.T., Çev.). İstanbul: Payel Yayınları. (Özgün eser 1919 tarihlidir).
- Freud, S. (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Cilt XX (1926), 75-176. Londra: Hogarth Press.
- Freud, S. (1930). Civilization and its discontents. *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Cilt XXI (1930[1929]), 57-145. Londra: Hogarth Press. Freud, S. (2004). Uygarlık ve hoşnutsuzlukları. *Uygarlık, toplum ve din* içinde, (s.223-315), Freud kitaplığı. (Kapkın, E., Çev.). İstanbul: Payel Yayınları. (Özgün eser 1930 tarihlidir).

- Goldin, D. (2013). Review of loneliness and longing: Conscious and unconscious aspects. *Int. J. Psychoanal. Self Psychol.*, 8 (2), 231-242.
- Klein, M. (1975). 16. On the sense of loneliness (1963). *Envy and gratitude and other works 1946–1963*, 104, 300-313.
- Küchenhoff, J. (2021). The Pandemic crisis as a crisis of the symbolic order and psychoanalytic work regarding imaginary objects. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 18, 149-158.
- Merchant, J. (2021). Working online due to the Covid-19 pandemic: A research and literature review. *Journal of Analytical Psychology*, 66, 484-505.
- Platon. (2006). *Şölen-Dostluk*. (Eyüboğlu, S. ve Erhat, A., Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Seiden, H. (2009). On the longing for home. *Psychoanal. Psychol.*, 26 (2), 191-205.
- Winnicott, D. W. (1958). The capacity to be alone, *International Journal of Psychoanalysis*, 39, 416-420.